

Koldingbogen

ÅRSTAL:	1971
FORFATTER:	Axel Andersen
TITEL:	Fra Bramdrup Sogn
KORT RESUME:	Bramdrup Sogn før og nu

Fra Bramdrup sogn

Hvor som helst man bevæger sig rundt Danmark, støder man ustandselig på stednavne med endelser som -ing, -um, -sted, -rød, -drup og mange andre. Vi ved, at betegnelsen "rød" betyder rydning, vekslede med former som -rud, -røj. Endelsen "torp" betyder egentlig "udflytterbebyggelse". Forleddene er ofte personnavne, men kan også være appellativer (f.eks. Højrup, Skovrup, Årup osv.). Efterleddene har ændret sig meget i de forskellige dialekter og har i nutiden fået mange forskellige former: -rup, -trup, -drup, -terp o. m. fl.

Om stednavnet Bramdrup har historikerne fundet ud af, at navnet er sammensat af "Bram" - efter det gamle danske mandsnavn Brami - og "torp", se ovenfor. Navnet Bramtorp holdt sig til omkring 1830, da det i stedets dialekt ændredes til Bramdrup. Men senere slægter fandt ud af, at det var lettere at sige Brandrup - de erstattede altså n'et med et m, hvilket også kendes andre steder fra, f. eks. i Vamdrup, som her blev til Vandrup. Men senere har navnet Bramdrup altså vundet hævd.

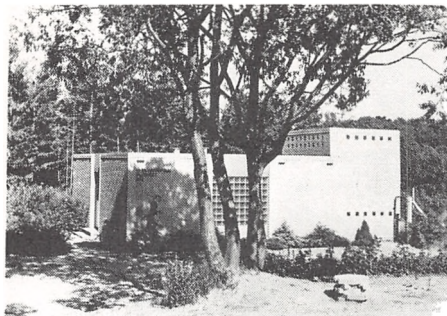
Bramdrupdam, som forlængst er indlemmet i Kolding og nu er en del af storkommunen og næsten smeltet sammen med Kolding bebyggelsesmæssigt, ligger ved hovedvej 10 kun få kilometer fra Koldings gamle bygrænse. Hovedvejen er bygget på en dæmning, som fører over et dalstrøg lidt vest for kirkebyen. Endelsen "dam"

Den gamle skole, som nu er i privateje.

hentyder til, at der i meget gamle dage skal have ligget en ret stor fiskedam her, som hørte til det kongelige slot - ligesom "Damhuse" (Damhusvej) sikkert også har relation til omtalte fiskedam. Surkærnavnet stammer fra et marknavn, der i markbogen 1683 skrives: Suur Kier, Suurkier fald. Navnets forled er tillægsordet "sur" og hentyder til jordbundens beskaffenhed. Før man fandt ud af at dræne, var her i lavningerne mange sure og fugtige jorder, som ikke sattes højt i værdi, og hvor ejerne af brugene kæmpede en hård kamp for at bjerge til dagen og vejen. Billedet har dog forlængst vendt sig.

De gamle landsbymiljøer er overalt ved at være borte. Også Bramdrup og Bramdrupdam er blevet for store til at være de små, hyggelige idyller, hvor sognefællesskab og nabofællesskab var et særkende. Hele byer er som paddehatte skudt op omkring den egentlige kerne, så man nu ikke mere kender hinanden som i gamle dage, hvor man straks kunne se og høre, om en mand hørte til "æ by og æ sogn". Men endnu

I ret så idylliske omgivelser ligger det nye vandværk.

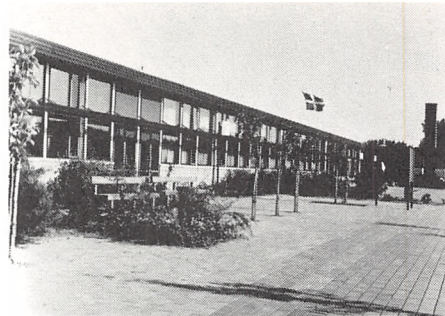

lever dog blandt de "indfødte" de gamle sagn og fortællinger, ikke mindst mange træk og historier om ældre "Bramdrupere". Og de er ikke kedelige!

Blandt de ivrigste samlere af disse lune jydere adfærd er den gamle graver Jes Jessen og bankrevisor Karl Bødker. Jes Jessen fortæller livligt om gamle tider i sognet, og hans optegnelser er så mangfoldige, at de må kunne danne grundlag for en bog om Bramdrup sogn. Den kommer måske en dag, når materialet kommer under kyndig bearbejdelse. Her fortæller han nogle træk om "Tombe Lavs".

Lavs Busholm var født på gården Busholm ved Dybvadbro i Harte sogn. Hvad han egentlig hed til efternavn, ved jeg ikke, men han blev aldrig kaldt andet end Tombelavs. Han var født åndssvag, men den gang var forsorgen for de åndssvage yderst ringe, og som regel fik de lov til at tosse rundt. Han var kendt i de nærmeste syv kirkesogne som en skikkelig fyr og blev behandlet som en stor dreng alle vegne, hvor han kom. Da forældrene døde, fik Lavs ophold hos en broderkone. Når man drejer ad Påbyvej ved Bramdrup mejeri og er kommet over Troldhedebanesporet (som nu er borte), ligger der et hvidt hus på venstre side, og herfra havde Lavs sit udgangspunkt. Lavs kunne ikke læse, men fulgte nøje avisernes spalter med dødsannoncer - han vidste, hvad korsene betød - og hans store lokalkendskab førte ham altid på sporet, og så sad han og holdt en enetale med sig selv: "Ja, nu er han så død, ja, det er han, ja, den vej skal vi jo alle, ja, det skal vi.". Dagen efter begravelsen mødte Lavs så op og fik del i madresterne.

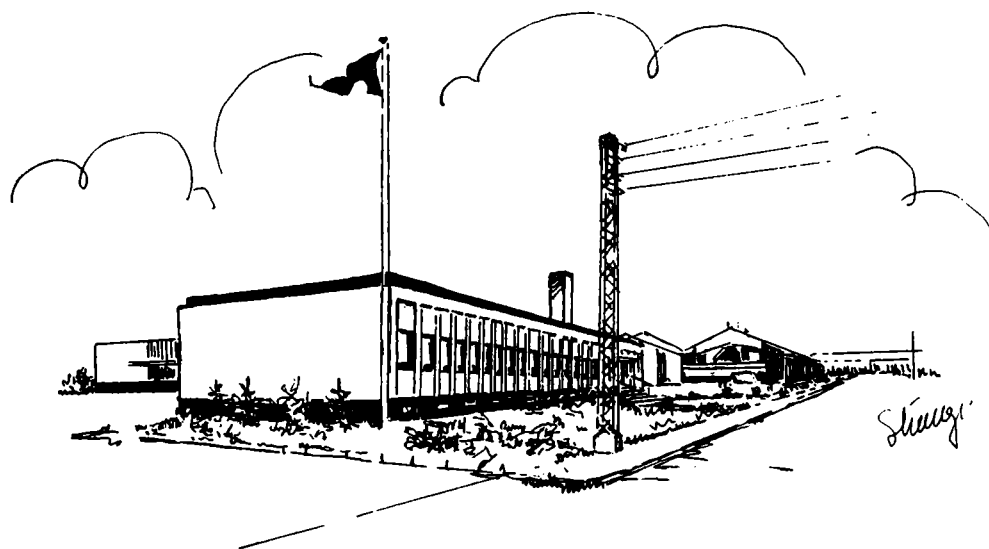
På landet brugtes den gang en mængde kvas, og Lavs var fast kvashugger på flere gårde i Ferup. Lønnen skulle helst udbetales i mange småmønter, så fik han rigtig valuta for sit arbejde. Alle vegne blev han godt behandlet og beværtet, og han havde en kolossal appetit. En ting havde han respekt for, og det var skydevåben. Begyndte man at pille ved en bøsse, så for-

Fra Bramdrup nye skole, som stadig udbygges

svandt Lavs omgående. Til skolebørnenes juletræ i Ferup forsamlingshus var han en sikker mand, og når han havde fået sin pose med godter, knøg han ind i rækken igen og kunne på den måde liste sig til 3-4 poser. Når så træet var slæbt ud, pyntede børnene Lavs med flag, roser og fehår og dansede rundt om ham, mens han smilede som en sol. Under dansen var der kaffebord holdvis, og her var Lavs med i hvert eneste hold, til han ikke kunne proppe mere i sig. Og henad midnat brød Lavs så op og gik hjemad til Bramdrupdam, mens han gik og snakkede med sig selv. Han var for det meste meget fredelig, men kunne finde på de særeste ting, som

TRYKSAGER — POSER — EMBALLAGE

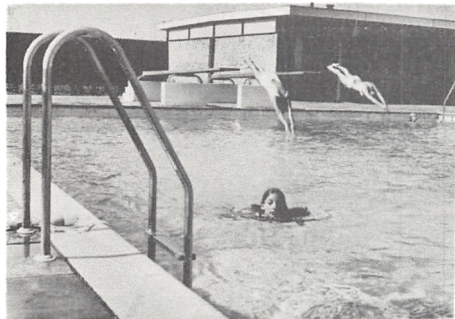
P. BLICHER ^{1/5} . KOLDING

TLF. 05-521311 *

da han engang havde rykket en masse roer op på Bramdrup mark langs den gamle landevej og strøet dem på vejen. Det var, syntes den ældre Hans Hansen, lidt for stærkt, og da han mødte Lavs, sagde han til ham: "Hvis du ikke lader mine roer være, så skyder jeg dig!"

Under arbejdet med at hugge brænde kom Lavs for skade at hugge en finger af. Han sad længe og så på sine hænder, men kom så til dette resultat: "Jaja, der mangler en, men der er nok endnu, ja, der er da nok endnu!". Siden gjorde han forsøget om, men denne gang gik der vist to fingre, så det kunne jo ikke blive ved på den måde.

Lavs kom omsider på en anstalt, hvor han døde, og han er formodentlig begravet på Harte kirkegård, og der er sikkert ikke ret mange her på egnen, som kan huske den mærkelige snegl.

Det store ny svømmebad er blevet en vældig succes og en dejlig tumleplads for børnene.

Jes Jessen fortæller også i sine erindringer fra sognet om, da Egtvedbanen blev anlagt og der blev en station i Bramdrup (som iøvrigt i en årrække indtil banens nedlæggelse bestyredes af Karl Bødgers forældre). Det var en begivenhed uden lige, men medens man i Bramdrup fik en rigtig station, måtte man i Starup nøjes med et såkaldt "trinbræt". Det foranledigede musikhandler Marcus fra Kolding, som var en fin visedigter, til at begå en vise på melodien "Min Amanda var fra Kerteminde", og hvoraf vi citerer et par vers:

Nærenstid vi sidder i kopeen,
og den stiger jen på hver halvfjerds,
så må vi skam ud og skyde te'en,
men det tøkkes A no, er kommers,
for der er så manne holdepladser,
hvor vi tejer'n med gevaldig ro,
A ska sej vos, det så dejlig passer,
at ved hver station der er en kro.

Men vor gode Holger lod udvirke,
da til kro's æ adgang blev så let,
at de folk, som heller' gik til kjerke,
skuld' i Starup ha' et trinebræt..
Iblandt menigheden er der gammen,
nu til kjerken kan billet de ta',
og så snar som degnen hår såed Amen,
ka' de li'så rolle rulle a'.

Karl Bødker har samlet en lang række muntre glimt fra svundne tider, og vi plukker et par af de bedste:

Fisketuren.

For mange år siden skete det, at uddele- ren, snedkeren, smeden og den gamle sognefoged i Bramdrup en dag tog på fisketur. Da de så kom hjem om aftenen, tog de ind på kroen for at få en hjerte- styrkning og prale med deres fangst. De lagde en hel stribe af de dejligste, fede bækørreder op på disken, og kromanden og kroens gæster var meget imponerede af de dygtige fiskere. Men opbruddets time kom, og inden fiskerne gik hjem, skulle fangsten deles, men det gik, som det ofte går, når noget skal deles, at det kneb med at blive enige. Og midt i diskus- sionen hørte man så sognefogden erklære: "A vil no ha' de trej stø'st, for det er mæ, der hår betalt for dem!"

Melodonten.

Fra et opstillingsmøde til valg af kandida- ter til sognerådet i midten af trediverne skal fortælles om et replikskifte, der fandt sted. Det begyndte med, at Peder Roed, Højgård, spurgte: "Hvad laver I egentlig nede i det sogneråd?". Sognerådsmedlem Hans Bygvrå, som var en sindig mand, svar- rede: "A trower såmænd nok, te det ku' gjøres møj bejjer, men vi gjør'et no så godt vi kan. Ellers er'et jo så'en, at enhver har lov te' å kom' hen å hør' på os. Richard Hansen, Bramdrup mølle, sprang op og sagde, at det kunne være godt nok, men ingen vidste, hvornår der holdtes møde. Søren A. Sørensen, Damhusc, oplyste, at han havde været i sognerådet i sytten år, og i al den tid var møderne altid blevet avteret, men der var aldrig kommet nogen til møderne, hvorfor man var holdt op med at avterere. Lauge Sidelmann, Kringsgård, sluttede debatten med at sige: "Det minder mæ om den gammel historri' om æ degn, der bebrejdede en kuen, at hun sang så grow' falsk i æ kirk. Hvortil hun svarede: "No hår a boet i æ sown i ljowten år, så a ved sgi nok, hvor- dan æ melodont den goer!"

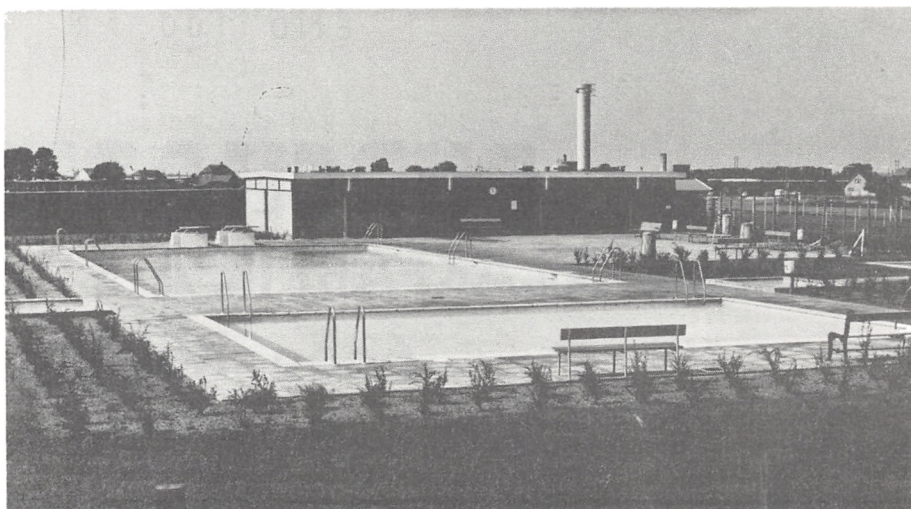

Bramdrupdam kro, stedet, hvor mange vigtige kommunale afgørelser er truffet

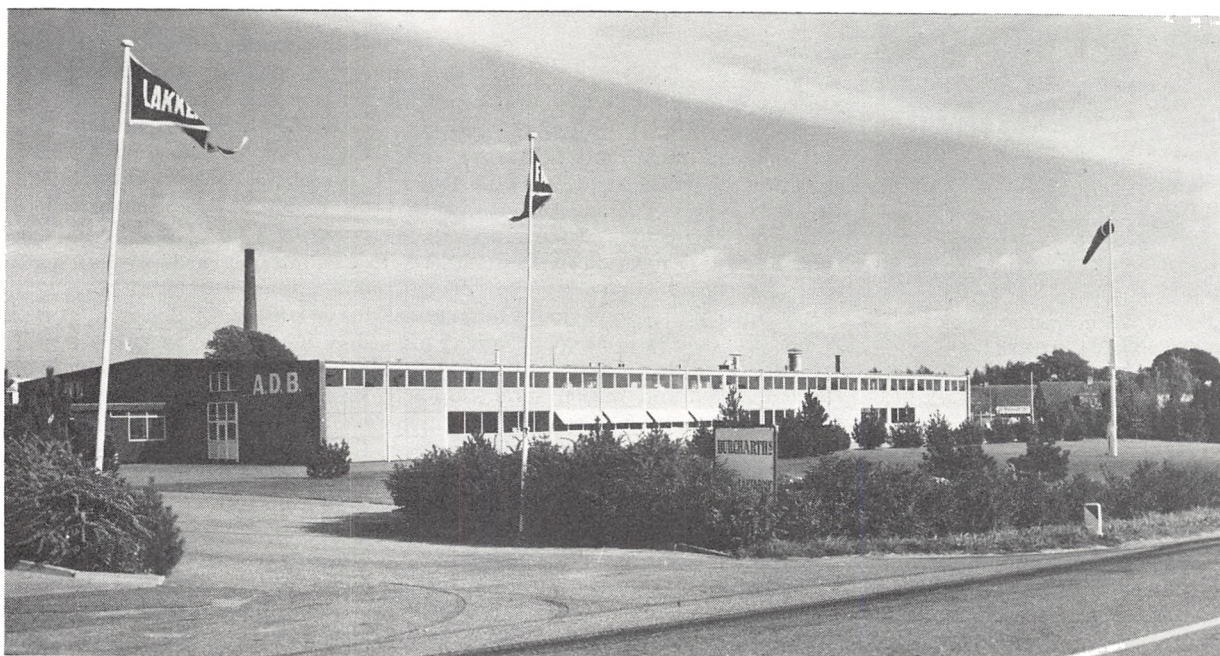
Æ gal' kuen.

Den historie, som her skal fortælles, lig- ger så langt tilbage som under den første verdenskrig. Ligningsprocenten i Kolding var da omkring 17, medens den i Harte- Bramdrup var omkring 3 procent. Den- gang boede næsten midt imellem Kolding og Bramdrup, men på Kolding-siden, en kvinde, som vi kaldte "æ gal' kuen" - og galhovedet var hun! Hun lejede et lyst- hus i Bramdrup, som hun overnattede i for at slippe for den dyre skat. Men hun drev det så vidt, at hun holdt på, at hun boede i Bramdrup, når man krævede skat fra Kolding, medens hun fastholdt, at hun boede i Kolding, når der krævedes skat fra Harte-Bramdrup. Det endte så med, at hun kom til torsk egilde for sognerådet i Bramdrupdam kro. På mødet holdt hun stejlt på, at hun intet havde med Bram- drup at gøre, og hun var ikke til at komme nogen vegne med. Men tilsidst var der et af de gamle skolede sognerådsmedlem- mer, der mente at vide, hvordan hun skul- le tages. Han spurgte hende lige ud: "Sig mig, Kjerstine - hvor sover du om nat- ten?". Det kom han dog ikke langt med. Hun så meget strengt forarget på ham og svarede: "Og det spørger du om, som har sådan en kjøn kone!"

INDUSTRIMALING

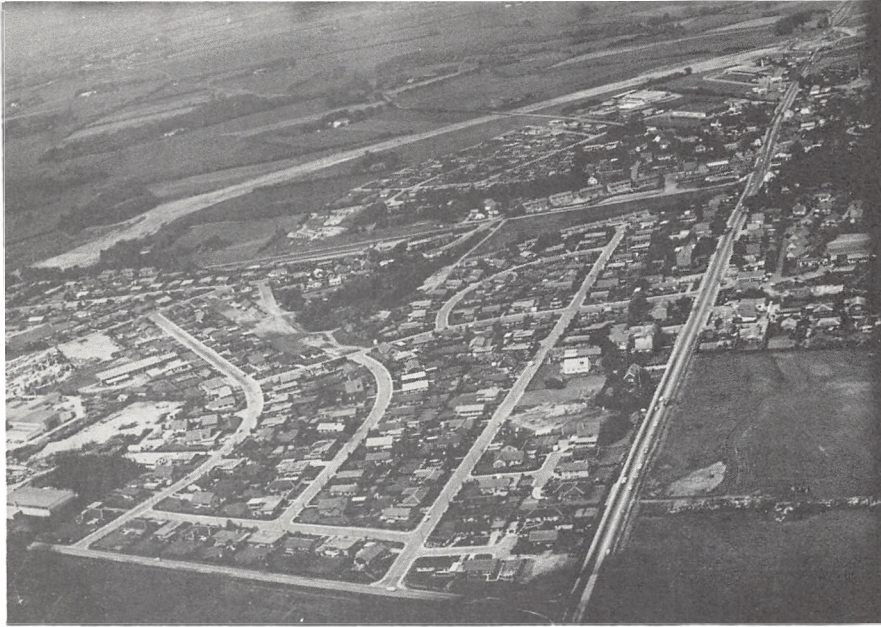
LUFT- OG OVNTØRRENDE
TIL ALLE FORMÅL INDENFOR
METALINDUSTRIEN

FARVER OG LAKKER GENNEM MERE
END 100 ÅR

BURCHARTHS
FARVE- & LAKFABRIK A/S Bramdrupdam
6000 Kolding

Telefon (05) 52 81 00

Martinus var en sindig mand. Skolelæreren piger sagde om ham, at af alle, de kendte, var der ingen, der kunne køre så langsomt på cykle uden at vælte, som Martinus.

Flere år efter, at han hørte op med at arbejde, havde han engang et ærinde i Bramdrupdam, og han benyttede lejligheden til at gå hen på cementstøberiet for at hilse på sine gamle arbejdskammerater. Mens han står og snakker med Hans Klint om dengang, siger han pludselig med bæven i stemmen: "Hvem er da det, der står derhenne?". Hans Klint svarer: "Jamen, det er da Nis. Kan du ikke huske ham?". Martinus siger da, at han er ved at blive skidt tilpas, så han må hellere gå udenfor. Da han kom lidt til sig selv, sagde han, at han havde været med til Nis' begravelse forleden dag, men der var godt nok noget i præstens tale, som han ikke rigtig kunne få til at passe. Hans Klint fortalte ham så, at det var en helt anden Nis, der blev begravet denne dag, og Martinus faldt omsider til ro igen.

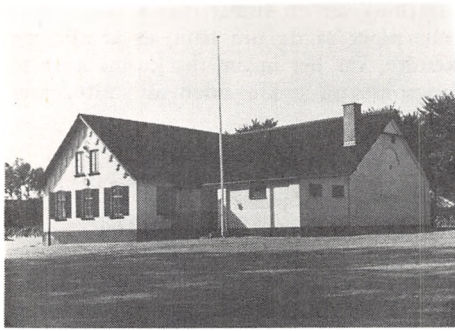
Nis' begravelse.

Og her er en beretning om Nis' begravelse: På cementfabrikken arbejdede for mange år siden en af de lune Bramdruppere, som hed Nis Pedersen. Ham husker de fleste i sognet endnu.

For år tilbage boede der ude ad Nr. Bjært-kanten til en mand, som hed Martinus. Denne mand havde nogen tilknytning til Bramdrup sogn, da han i mange år havde arbejdet på Bramdrup Cementstøberi.

Nogen tid efter døde Martinus, og der var flere Bramdruppere med til begravelsen. Da jordfæstelsen var forbi, og følget bevægede sig ned mod kirkegårds-lågen, hørte man murer Barsøe sige til sognerådsformanden: "A ka no et forsto, te Nis et er med til Martinus' begravels', for Martinus var da med til hans"!

Forsamlingshuset, sognets midtpunkt gennem mange år til generalforsamlinger, offentlige møder og dilettant.

Også Bramdrup fik krigens fem onde år at mærke. Jes Jessen fortæller i sine erindringer herom: "Her fandt tyskerne en dejlig plads og skyndte sig at beslaglægge forsamlingshuset. På skolepladsen blev der opstillet 6-7 feltbagerier, og dag og nat blev der bagt brød til forsyning af soldaterne i hele det sydlige Jylland. Forsamlingshuset blev taget i brug som oplagsplads for rugmel og rugbrød, og i tonsvis af rugbrød langedes ud af vinduerne og kørt ud til fordeling blandt soldaterne. Bagerne og deres medhjælpere blev indkvarteret på egnens gårde - det var hovedsagelig ældre folk, som blev i kvarteret i lang tid og som regel oplørte sig upåklageligt. Der fulgte også andre indkvarteringer med - således havde Bramdrupgård en tid 150 heste, Julianclyst 120 og de andre gårde noget lignende. Men hestene og folkene forsvandt og efterfulgtes af kavalleri med kanoner - det var vel nok heste, store belgiere, som var her en tid og holdt øvelser ved Winterbergs gård. De forsvandt fra egnen og druknede i Kattegat på vej til Norge, da skibene, de var med, blev skudt i sænk af englænderne. Tiden gik. Tyskerne regnede ikke med snarligt opbrud og tog fat på at forbedre deres bageri - der blev muret ovne, som blev gravet ned i jorden. Kapitulationen nærmede sig, og tyskerne blev mere og mere nervøse - en overgang var der dobbelt vagt ved bageriet. Men selv om der arbejdedes energisk, nåede disse ovne aldrig at komme i brug. Til bageriet var der tvangsudskrevet ca. 500 kubikmeter træ fra statsskovene syd for Kolding. Leveringen var allerede påbegyndt, men da kapitulationen kom, standsedes naturligvis disse leveringer, og vi sparede vort gode træ!

Det store motorvejsprojekt forandrer hele egnsbilledet omkring Bramdrup, men skaber også nye områder for industri og privat byggeri.

Forsamlingshuset var midtpunktet for alt, hvad der rørte sig i det lille landsbysamfund. Her samlede man til møder og generalforsamlinger, foredrag og gymnastik. Dilettant og juletræsfester og i det hele taget til almindelig komsammen, når blot mindste lejlighed gaves.

Tiden har ændret alt dette. Forsamlingshusets rolle i byens liv er så godt som udspillet. Ved en sammenkomst i huset for mange år siden havde en del medlemmer fået til opgave at bringe et indslag til underholdningen, og Karl Rønning havde da forfattet følgende vise, som han selv foredrog under endeløs jubel:

Wo by den legger ve' allfar vej
met i verden,
om kjerck og skuel den samler sig
met i verden,
og døgte folk kuns wo by bebur,
de passer dje erhverv, dje goor, dje juer
met i verden.

Hans Sidelmann sedder strunk og stejl
i si' hus, ja,
men ligner lånt frå en rejte snegl
i si' hus, ja.
Han plowwer op å han plowwer nier
å sedder lun og godt og sier det skir
i si' hus, ja.

Pe' Roed, Højgoer, kyr si traktor frem
uden hus da,
han hænger i, er æ vejr end slem,
uden hus da,
han bødler o, men han æ så bær
å frys å tænker: det vild' væ'r råer
med en hus, ja.

Hans Rønning slet ett de ny fåstoer,
sejer somm' da.
Kun tow spand hæst, hva' kan han fo gjoer,
sejer somm' da.
Og sikk' en vu'en, sån nøj gamleri,
ham æ dæ ingen rejte fremdrift i,
sejer somm' da.

O Rønningsmind klø de bejjer o,
ska a lov for,
mæ mekanik ålt hva di ka no,
ska a lov for.
Ud' o æ mark - og ska di skovv,
hva di mæ mekanik fo gjoor, æ grovv,
ska a lov for.

Wo mejerist æ en døgte mand,
vel a sej jer,
åll hans medaljer bevis, han kan,
vel a sej jer.
En sjælden mand, han fåstoer å go
lant ind i folk mæ stuer træsker o,
vel a sej jer.

Hans Hansen sedder så jenle hen
i si goe,
den æ så stuer, han ku godt blyw henn
i si goe,
mell all hans sager han hår en bil,
som stoer så jenle hjemm å holder hvil
i æ goe.

Wo degn æ lille, men hva gjø de
hier i Bramdrup,
han ka bego sæ, han fäller te
hier i Bramdrup.
Æ bøen ka li ham, han læe dem godt,
vi anne tænke kun: Å, vild' han blot
bliv i Bramdrup.

Om Vølund smej æ dæ møj å sej,
tøges a da,
å manne peller han godt ka tej,
tøges a da.
No æ han ælde, så læ æ smej,
som før så tit hår holdt for, ha frej,
tøges a da.

No vel a sej jer så manne tak
få i avten,
I æ nok træt a mi pjat å snak
få i avten.
Men for wo hus æ mi ønsk' kons de
te fællesskaf å sammenhold blyw ve
manne avt'ner.

